

Кіосов Д.Д.

Бердянський державний педагогічний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті проводиться глибокий аналіз правової основи, на якій функціонувала система громадського харчування в Російській Імперії протягом другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Вивчення цього періоду, що характеризується значними соціальними, економічними та культурними змінами, дозволяє нам зануритися у складний світ громадського харчування, який виступав не лише місцем споживання їжі, але й значущим соціальним інститутом.

Дослідження базується на аналізі повного зібрання законів Російської Імперії, що відкриває перед нами різноплановість правового регулювання та його вплив на розвиток інституту громадського харчування. Стаття висвітлює, як у межах розвитку міської культури і повсякденного життя, заклади громадського харчування стали невід'ємною частиною сфери дозвілля, тісно переплетені з культурою розваг, театром, цирком, розважальними садами та кінематографом.

Автором підкреслено, що ці заклади не лише задовольняли основні потреби в харчуванні, але й відігравали роль у формуванні соціальних взаємодій та культурних практик, впливаючи на соціальну структуру та культурні звички населення. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між правовим регулюванням та соціокультурним контекстом епохи, який виявляється у формуванні різноманітних економічних моделей громадського харчування, соціальних практик та культурних аспектів цієї сфери.

Аналіз демонструє, як правове середовище стимулює розвиток нових підходів до громадського харчування, що відповідають вимогам часу та потребам суспільства. Автори аргументують, що цей вплив перевищує економічні рамки, впливаючи на формування культурного ландшафту та соціальних взаємодій. Такий підхід до дослідження дозволяє розширити розуміння процесів еволюції громадського харчування і його вплив на суспільство.

Ключові слова: трактир, правове регулювання, громадське харчування, ресторанна справа, повсякденність, дозвілля.

Постановка проблеми. Висвітлення правових основ залишається завжди актуальним, оскільки їх з'ясування сприяє визначенню об'єктивної оцінки нововведень, спостереженню за змінами, що відбуваються з тими представниками суспільства, кому доводиться стикатися з ресторанною справою (виробниками послуг, споживачами, обслуговуючим персоналом). Для кожного з цих представників соціальних зрізів характерна своя культура, традиції, які можуть стати об'єктом спеціального дослідження. Додамо до цього і сукупність історичних, соціокультурних, історико-економічних зрізів ресторанної справи, що дають можливість поглянути на ресторани більш глибоко і різнобічно – з точки зору історика, культуролога, економіста.

Історія повсякденного життя не може існувати без історії харчування та напоїв. Сфера громад-

ського харчування є тим полем, де переплітаються харчові та кулінарні традиції, споживча культура та дозвілля, підприємництво та правове регулювання. Проте, ці аспекти залучали увагу дослідників у різній мірі. Якщо соціокультурний аспект трактирів, харчевень та ресторанів часто ставав об'єктом аналізу, то їхнє правове становище розглядалось менш активно. Такий нерівномірний інтерес може створювати спотворене уявлення, приписуючи культурним нормам те, що насправді було результатом правового регулювання. Часто питна культура виступає на передньому плані, залишаючи в тіні столову, кулінарну та повсякденну культуру харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наприкінці ХІХ – початку ХХ століть з'являються статі, що присвячені історії ресторанної справи досліджуваного нами періоду, роз-

міщених в різних періодичних виданнях. Інтерес до історії закладів харчування (і до ресторанного бізнесу взагалі) був обумовлений насамперед економічним бумом, який відбувся в сфері сервісу. Існувала також необхідність осмислити все те, що відбулося в ресторанній справі з часів реформ 1860–1870-х років. В контексті нашого аналізу зроблена спроба дослідити фундаментальні скалдкові правового поля на основі Повного Зібрання Законів Російської імперії.

Постановка проблеми. Метою даного дослідження є аналіз правових основ, на яких функціонували заклади громадського харчування в Російській Імперії у другій половині ХХ – першій половині ХІХ ст.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, правові рамки є невід’ємною частиною соціокультурного контексту. Вони формували межі, в яких розвивався сектор громадського харчування. У певному сенсі, правові обмеження закреслювали деякі потенційні шляхи розвитку системи харчування. Звісно, ефективність цих заборон тестувалася через повсякденну практику. Реакція на цю практику могла варіюватися від повного дотримання встановлених правил до їх адаптування або навіть повного ігнорування. Однак, перш ніж досліджувати дії та мотиви учасників сфери громадського харчування, важливо розуміти, з якими обмеженнями вони зіштовхувалися, що вони відкидали і що приймали.

Отже, до середини ХІХ ст. склалися системи питних закладів і закладів трактирного промислу, з складною ієрархією тих та інших. У 1850-х рр. «місцями продажу питва» вважали: питні будинки; штофні крамниці; тимчасові виставки; горілчані крамниці або льохи. До закладів трактирного промислу зараховували готелі, ресторації, кав’ярні, трактири, харчевні; столи без подачі напоїв, кафе – ресторани. Діяли також заклади, які не зараховували до промислу, але виконували ті самі функції: таверни, заїжджі двори, їстівні крамнички, кухмістерські столи, кав’ярні, буфети при театрах.

З точки зору правової еволюції цих систем у другій половині ХІХ ст. дуже важливо підкреслити, що власне питні заклади ніколи не були пов’язані з трапезою. Основними серед цих закладів завжди був питний дім: шинок, кружечний двір зміна назв пов’язана з реформами організації питного збору. Він існував як тип закладу принаймні з ХІХ ст. до 1885 р. Можливість з’їсти гарячої їжі законодавчо допускалася лише одного разу: за відкупними умовами 1835–1839 рр. і тільки в повітових питних будинках; в інші періоди холодні

закуси допускалися на розсуд відкупника або виганялися зовсім. У 1861 р. в питних будинках, шинках і виставках дозволяється мати для закуски тільки хліб. Таким чином, шинок ніколи не був місцем, де їли. Але саме в питних будинках до 1861–1863 рр. подавали основний алкогольний напій: «хлібне вино» – «просте», «подвійне», потім, у другій половині ХІХ ст., «столове» і «очищене». Вхід до питних будинків законодавчо не обмежувався для жодних категорій населення, крім нижніх військових чинів. У цих закладах заборонялися пісні, музика, карткова гра.

Отже, у 1861–1863 рр. проведено дві взаємопов’язані реформи, що змінили вигляд як сфери громадського харчування, так і споживання алкоголю. Положення про питний збір 4 липня 1861 р. [1] ліквідувало відкупи, запроваджувало акцизну систему за умови вільного виробництва і продажу алкогольних виробів. Відповідно до цього змінювалося і становище закладів трактирного промислу. Положення про трактирні заклади [2] у повному обсязі запроваджували з 1 січня 1863 р. Воно скасовувало наявну систему трактирних відкупів, обмеження на кількість самих закладів і на асортимент напоїв та страв, що подаються. Уперше законодавчо запропоновано визначення: «Трактирний заклад є відкритим для публіки приміщенням, у якому або віддають у найм особливі покої «зі столом», або здійснюють продаж страв і напоїв». Цікавим є перелік елементів системи громадського харчування, що показує, з одного боку, підсумок її розвитку в першій половині ХІХ ст., а інший – новий етап її еволюції: готелі; подвір’я; мебльовані квартири (у столицях), які віддають зі столом, якщо в одного господаря віддають понад шість кімнат; корчми; ресторації; кавові будинки; кафе-ресторани і кухмістерські столи для тих, хто завітав; харчевні; буфети при театрах, балаганах, пароплавах, на пароплавних пристанях, станціях залізниць, у клубах і публічних зборах різного роду; міські галереї з правом тримати стіл і продавати напої, і намети, що відкриваються на весь літній час на гуляннях [2]. Цим закладам дозволялося мати для вживання на місці і на винос: «страви всякого роду, десертні припаси і кондитерські вироби» і безалкогольні напої. Тільки на місці повинні подаватися виноградні вина, спиртні напої, портер, пиво і мед; також на місці повинні вживатися тютюн і сигари [2]. Крім перерахованих видів закладів, Положення згадувало заїжджі двори і їстівні крамнички «в міських поселеннях, для надання дешевого притулку і їжі простому

народові, до потреб і звичок якого ці заклади і повинні бути пристосовані» [2]. У цих крамничках могли подавати гарячу їжу, але не продавали чаю і спиртного.

Замість колишньої ієрархічної регламентації розваг, Положення в загальній формі констатувало: «Утримувачам трактирних закладів не забороняється мати більярди і дозволені законом ігри, а так само музику; але в харчевнях не дозволяється гра в карти» [2].

Торгівля готовим їстівним і гастрономічними продуктами включала також торгівлю на винос і з крамниць. Положення 1863 р. про мита за право торгівлі допускало роздрібну торгівлю вареним, солоним і копченим м'ясом або рибою, «всякими готовими простими їстівними припасами», печеним хлібом, булками, пряниками та «іншими селянськими смаколиками», збитнями і квасом [3]. Свідоцтво на дріб'язковий торг із крамниць давало змогу продавати серед багатьох іншого оливки, каперси, ікру, різну солону й сушену рибу; фрукти сухі, фрукти свіжі місцевого походження, апельсини, лимони, пастилу, різні варення й пряники та різні селянські ласощі, апельсини, лимони, пастилу, різні варення й пряники і різні селянські ласощі...».

Таким чином, уже в 1860-ті рр. функціонували всі елементи системи громадського харчування – від швидких закусочних до закладів, розрахованих на витончений смак.

Наступним важливим перетворенням у цій сфері виявилася ліквідація питних будинків у 1885 р. За новими Правилами про роздрібний продаж напоїв «питний дім» з 1 січня 1886 р. зникав із громадського побуту, основним місцем продажу алкоголю ставали винні крамниці, які торгували тільки на винос (відкорковування посуду всередині крамниці категорично заборонялося) [4]. Водночас право виносної торгівлі отримали трактирні заклади, станційні буфети, заїжджі двори. Це, ймовірно, і послугувало підставою для того, що і в побуті, і в офіційній звітності корчми стали зараховувати до питних закладів. Однак своєрідними спадкоємцями шинків стали не корчми, як іноді можна прочитати в літературі, а пивні крамниці. Їм дозволялося торгувати пивом, портером і медом із подачею тільки холодних закусок. У випадку, якщо власник крамниці бажав додати і гарячу їжу, він мав оформити дозвіл на трактирний промисел – зі сплатою всіх належних цьому промислу податків [5].

Головним предметом регулювання діяльності закладів трактирного промислу була «алкогольна

складова» їхнього меню. Саме право продавати міцні спиртні напої вводило корчми до числа закладів із «роздробним продажем питва» і відповідних до цього обмежень. Причому заборонні заходи могли запроваджуватися не тільки загальним законодавчим порядком, а й циркулярами Міністерства фінансів, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства шляхів сполучення, Головним управлінням неокладних зборів і казенного продажу питва, розпорядженнями губернатора, поліцейських органів влади та міських дум (у межах компетенції кожного). Заклади з роздрібним продажем міцних напоїв не можна було відкривати ближче ніж за 40 сажнів від храмів, монастирів, каплиць, молитовних будинків, мечетей і цвинтарів, а також від будівель, що їх обіймають казарми, в'язниці, навчальні заклади, лікарні та богадільні, волосні правління та етапні будинки (якщо тільки вони не перебувають в орендованих приміщеннях). З 1868 р. те саме правило застосовано щодо палаців імператорської родини та імператорських театрів [6]. Не можна було відкрити заклад ближче 50 сажнів від граничної межі залізниць (О некоторых изменениях в действующих правилах, о производстве питейной торговли. 8 января 1886 г. [7] або 100 сажнів від рейок (О воспрещении открывать питейные заведения близ линии железных дорог, 13 июля 1864 г., № 41063.) Надалі торгівля обмежувалася відстанню не ближче двохсот п'ятдесяти сажнів від сільських сходів і волосних судів [8] Торгівля спиртним заборонялася в Страсний тиждень, у перший день Великодня і в перший день Різдва Христового. Ці правила постійно уточнювали: обумовлювали заборону на час хресних ходів, а також у недільні та табельні дні – до закінчення Божественної літургії. З 1866 р. діяла заборона на відкриття корчмових закладів при народних гуляннях на Сирному тижні.

Важливо підкреслити: заборона торгівлі спиртним в урочисті дні означала для трактирників не заборону на відпуск спиртного, а повне закриття цих закладів у встановлений час. Водночас від усіх цих заборон традиційно, з XVIII ст., звільнялися заклади, що обслуговують мандрівників, – готелі та буфети при станціях і вокзалах.

Набагато скромніший у правових актах вигляд має їстівна складова меню. «Страви, що продаються з трактирних закладів, повинні бути зі свіжих припасів». Дозволялося здійснювати торгівлю всякого роду припасами, крім міцних напоїв, із п'ятої години ранку, у містах – до одинадцятої години, а поза міськими поселен-

нями – до десятої години вечора. Цей продаж міг здійснюватися за вільними цінами; але власники закладів зобов'язані мати таблицю з перерахуванням цін усім предметам шинкарського промислу; вона повинна бути вивішена в загальних покоях. Час роботи міг регулюватися міськими думами, поліцією і губернаторами. Так само міське самоврядування мало здійснювати санітарний контроль і регламентацію.

Треба зауважити що з 1861 р. заклади трактирного промислу мали право відкривати фактично люди всіх станів: купці всіх гільдій, міщани, селяни, які торгують за торговими свідоцтвами. Обмеження могли бути тільки в разі минулих судимостей передбачуваного власника. Не зборялося одній людині мати кілька трактирних закладів – різних або однотипних.

Порядок відкриття загалом зберігався протягом усього XIX – початку XX ст. з деякими новаціями. Дозвіл на відкриття закладу трактирного промислу в будь-яких містах давали міські думи (або органи, що їх замінюють). Це свідоцтво на право торгівлі мало оновлюватися щороку. І тут вирішальним знову-таки було питання – чи буде заклад, що відкривається, торгувати алкоголем. Відкриття в міських поселеннях питного продажу в закладах корчмового промислу допускається не інакше, як за попереднім оглядом приміщення закладу поліцією, за участю акцизного нагляду та особи, призначеної від міського управління. Патент на торгівлю алкоголем видавався на три роки спочатку наглядачем за акцизними зборами (або його помічником); у 1885–1894 роках присутністю в питних справах; із запровадженням казенної монополії в 1894–1904 роках – в акцизному управлінні. Відповідальність за наявність безпатентного спиртного в закладі закон покладав на господаря, навіть якщо воно було принесено відвідувачами [10]. При цьому саме по собі отримання такого патенту не гарантувало схвального рішення міської думи – вона мала право «відмовити в дозволі на відкриття трактирного закладу з продажем міцних напоїв у випадку, коли це визнано буде таким, що відповідає інтересам міського благоустрою» [10]. Таким чином, для відкриття міського закладу були потрібні санкції трьох різних інстанцій, які, треба сказати, і в подальшому житті трактиру відігравали визначальну роль. Усі ці інстанції мали право контролю в межах свого відомства – за правильністю продажу напоїв, за санітарним станом, годинами роботи і за внутрішнім порядком (благочинням). У разі виявлення порушень складався поліцей-

ський протокол, але покарання встановлював мировий суддя або з'їзд мирових суддів.

Заїжджі двори та їстівні крамнички за Положенням 1861 р. оподатковували однаковим збором без розкладки, «визначеним, щороку, міською громадою, під час складання розпису міських доходів і витрат». Його вносили за рік наперед. Позаміські корчми за Положенням 1861 р. виплачували щорічний фіксований Положенням внесок до казенної палати відповідно до трьох класів закладів. Розподіл місцевих трактирів за класами робила казенна палата.

Положення про трактирний промисел 1893 р. не змінювало розкладочної системи загалом, але внесло суттєві зміни. Тепер міська дума розділяла загальну суму трактирного збору на дві частини: одна підлягала розкладці між закладами з продажем міцних напоїв, інша – без такого продажу.

Заклади трактирного промислу поза міськими поселеннями (крім заїжджих дворів) повинні були платити особливий трактирний збір у повітовий земський збір, а там, де не було земств, – у губерньський.

Податок за право торгівлі змінювався протягом другої половини XIX – початку XX ст. За Положенням про мита за право торгівлі та інших промислів 1863 р. мита стягувалися за торговельні або промислові свідоцтва. Промислові свідоцтва – більш традиційні, їх видавали на дріб'язкову, розвізну, розносну торгівлю, на міщанські промисли і купецьким прикажчикам. При цьому деякі види розносної торгівлі, зокрема «продаж їстівних припасів, фруктів і ласощів усякого роду» від мит звільнялися. Для торговельних свідоцтв Положення 1863 р. передбачало новий тип – купецькі, або гільдійські (першої гільдії для оптового торгу і другої гільдії для роздрібного) [11]. Така новація давала змогу користуватися перевагами купецького звання без переходу у власне купецький стан. «Свідоцтва, як купецькі, так і промислові, можуть бути видавані особам обох статей російським підданим усіх станів та іноземцям». Оновлювати їх потрібно було щороку.

Закон про державний промисловий податок 1898 р. запроваджував поділ місцевостей на класи, а торговельних і промислових підприємств та особистих промислових занять – на розряди. Цей поділ, а також розмір окладів основного промислового податку встановлювали розписами і відомостями законодавчим порядком і підлягали перегляду через кожні п'ять років. З усіх типів закладів громадського харчування від державного податку звільнялися підприємства, що утримува-

лися без надання в оренду земськими, міськими та становими установами для сприяння народному продовольству – народні їдальні, чайні тощо. їдальні, чайні та буфети, які влаштовували піклування, комітети та товариства народної тверезості; їдальні, чайні та буфети, які містилися при військових частинах, у урядових, громадських та станових установах і при навчальних закладах, якщо господарство в них ведуть без віддачі в оренду і без продажу продуктів стороннім особам; офіцерські економічні товариства, що влаштовувалися при частинах військ, військових установах і закладах, які мали незначні обороти; буфети при благодійних заходах; складування їстівних припасів для робітників [12]. Розвізну і розносну торгівлю їстівним «у сирому або виготовленому для споживання вигляді» від сплати загальнодержавного податку звільняли.

Правове регулювання стосувалося й інших сторін функціонування закладів громадського харчування. Деякі з них були акціонерними товариствами, деякі – товариствами з пайовою участю. Крім того, професійні громадські об'єднання власників і службовців трактирів підпорядковували їх своїм правилам. Рішення цих спілок, за всього їхнього локального характеру, мали для учасників обов'язковий характер, статутами товариств передбачалися санкції за непокору.

Дуже цікавими є правові аспекти внутрішнього порядку закладів громадського харчування. Всупереч усталеним уявленням, що в кожному ресторані грав оркестр, а в кожному корчмі – грамофон, дозвіл на оркестри, грамофони, а тим паче концертні програми треба було просити в поліції. Ці дозволи давалися неохоче. Більш категорично влада ставилася до трактирної «самодіяльності». Гра на гармошці, спів пісень, танці вважалися порушенням громадського порядку, були не тільки приводом для притягнення поліції, складання протоколів і подальших розглядів у мирового судді, а й підставою для закриття закладу.

Гра в більярд з XVIII ст. була предметом ретельного регулювання. Дозвіл потрібно було отримати на кожен більярдний стіл. Під час продажу закладу з більярдом покупець зобов'язаний був оформляти дозвіл заново (і міг його не отримати). Переведення більярду з одного закладу в інший дозволявся також тільки за спеціальним дозволом поліцейського начальства.

Правова регламентація могла стосуватися і дрібніших деталей побуту закладу. Так, московське товариство пивоторговців допустило в пивних крамницях розставлення квітів і плакатів на

підвіконнях, посилаючись на те, що в обов'язкових постановках міської думи це не заборонено.

Новацією в житті трактирів і особливо ресторанів стала поява в їхньому правовому полі зобов'язань, пов'язаних з авторськими правами. Стосовно механічних відтворювальних пристроїв Положення про авторське право 1911 [12] вимагало вживання продукції тільки від фірм-виробників. У складнішому становищі опинилися ресторани з дивертисментом, де вимагали врахування авторських прав під час виконання оркестрової музики, вокальних творів, фейлетонів і куплетів. Закон звільнив від отримання згоди автора музично-драматичних творів тільки в разі благодійного виконання або виконання на народних святах. Ситуація ускладнювалася тим, що в Положенні не містилося прямих вказівок, хто саме відповідальний за виплату гонорару автору в разі виконання його твору в концертах на кшталт ресторанного дивертисменту – виконавець чи власник закладу. І саме жанр куплету – здавалося б, легкий і одномоментно гострий за змістом – породив конфлікти між авторами та рестораторами.

Питання, яке дуже цікавило власників і керівників, – чи можлива законна відмова відвідувачеві в обслуговуванні або навіть у допуску до закладу? Юристи того часу наголошували на такому: за точною буквою закону в заклади, що торгують міцним алкоголем, не допускають тільки повій, нижні військові чини, особи напідпитку, малолітніх; а для «безпитейних» закладів і цих обмежень немає. Тому навіть відвідувача в брудному одязі – небезпечному для інших гостей – ресторани службовці не можуть вигнати «своїми силами», а зобов'язані звернутися до поліції. Взагалі у всіх випадках порушення громадського порядку власник зобов'язаний звертатися по допомогу до поліції, «і тільки тоді, коли така допомога не може бути подана негайно (напр., далеко поліцейський пост), а безлад не припиняється, утримувач заведення або його прикажчик може самотужки вжити заходів до припинення безладу». Зрозуміло, що це формулювання передбачає серйозні випадки. У всіх інших конфліктах між відвідувачами й адміністрацією передбачалося складання поліцейських протоколів. Деякі ресторатори пропонували в 1914 р. порушити особливе клопотання про недопущення відвідувачів у гримі або «екстраординарному вбранні». Якщо гість знаходив зіпсованою їжу чи напій, то наслідком протоколу була експертиза і рішення мирового судді (штрафи або тюремне ув'язнення).

Війни і революції зробили актуальним такий тип підприємства громадського харчування, як громадська їдальня, що перебувала до цього в тіні приватних кухмістерських і трактирів. Такі їдальні в другій половині XIX – на початку XX ст. створювали громадські об'єднання або органи місцевого самоврядування на засадах самокупності (на відміну від благодійних їдалень і пунктів харчування). Статус їх був пільговим: вони звільнялися від промислових податків і тим паче трактирного збору. Найчастіше їхня «цільова аудиторія» – учні, але були й їдальні професійні.

Висновки. В ході нашого дослідження правового положення закладів громадського харчування в Російській Імперії у другій половині XIX ст. – першій половині XX ст. вдалося підкреслити взаємозв'язок між правовими нормами та соціокультурним контекстом цієї епохи. Виявлено, що правове регулювання суттєво впливало на розвиток громадського харчування, формуючи його економічні моделі, соціальні практики та культурні аспекти. Закони та адміністративні розпорядження не лише обмежували діяльність закладів, але й стимулювали певні тенденції їхнього розвитку, водночас відкриваючи простір для інновацій та адаптації.

Ключовим висновком є те, що правове поле громадського харчування було тісно переплетене з соціальними та культурними процесами того

часу. Воно не тільки відображало економічні та політичні реалії Російської Імперії, але й впливало на формування побутових звичок, культурних практик та соціальних взаємодій.

Основна мета дослідження – виявити вплив правових рамок на розвиток громадського харчування – була досягнута. Результати дослідження підкреслюють значення комплексного підходу до аналізу історії громадського харчування, що включає вивчення як правових, так і соціокультурних аспектів. Це дозволяє глибше зрозуміти, як правові норми та регуляції формували сферу громадського харчування, а також їхній вплив на повсякденне життя людей в Російській Імперії.

Співвідношення традицій та новацій у ресторанному бізнесі другої половини XIX – початку XX століть дозволяє стверджувати, що лібералізація діяльності закладів харчування поступово охоплювала всі сфери: від правового поля до відстоювання цивільних прав персоналом закладів.

Враховуючи вищевикладене, стає очевидною необхідність подальшого глибокого дослідження історії громадського харчування не лише як економічного та соціального явища, але й як важливого елементу культурної ідентичності та міжкультурного діалогу. Такий підхід дозволить краще зрозуміти механізми взаємодії між різними сферами життя суспільства та вплив державної політики на ці процеси.

Список літератури:

1. Положение о питейном сборе 4 июля 1861 г., ПСЗ. Собр. II. Т. 26. 1861 г. № 37197.
2. Положение о трактирных заведениях 4 июля 1861 г., ПСЗ. Собр. II. Т. 36. 1861 г. № 37198.
3. Положение о пошлинах за право торговли и других промыслов 1 января 1863 г., ПСЗ. Собр. II. Т. 38. 1863 г. № 39118.
4. Правила о раздробительной продаже напитков 14 мая 1885 г., ПСЗ. Собр. III. Т. 5. 1885 г. № 2946.
5. Новая редакция статей Устава о питейном сборе 18 июня 1868 г., ПСЗ. Собр. II. Т. 43. 1868 г. № 46003. Ст. 333.
6. О применении правил относительно устройства мест раздробительной продажи крепких напитков не ближе 40-саженного расстояния от христианских храмов, казарм и т. п., к устройству тех же заведений близ дворцов императорской фамилии и зданий императорских театров. Именной, объявленный Сенату Министром внутренних дел 31-го декабря 1868 // ПСЗ. Собр. II. Т. 43. 1868 г. № 46594.
7. Собр. Узак. 1886 г. января 24, ст. 80), ПСЗ. Собр. III. Т. 6. 1886 г. № 3450.
8. О воспрещении открывать питейные заведения близ линии железных дорог. 13 июля 1864 г. Высочайше утвержденное мнение Государственного совета, опубликованное 31-го того же июля, ПСЗ. Собр. II. Т. 39. 1864 г. № 41063.
9. Об изменении и дополнении узаконений по казенной продаже питей. Высочайше утвержденное мнение Государственного Совета 12 июня 1900 г. (Собр. Узак. 1900 г. июля 20, ст. 1754), ПСЗ. Собр. III. Т. 20. 1900 г. № 18860. П. 6.
10. Новая редакция статей Устава о питейном сборе. 18 июня 1868 г., ПСЗ. Собр. II. Т. 43. 1868. № 46003. Ст. 278.
11. Высочайше утвержденное Положение о пошлинах за право торговли и других промыслов. 1 января 1863 г., ПСЗ. Собр. II. Т. 38. 1863 г. № 39118. Ч. 1. С. 3–15.

12. Об авторском праве. Высочайше утвержденный одобренный Государственным Советом и Государственной Думою закон (Собр. Узак. 1911 г. Марта 30, отд. I, с-т. 560). 20 марта 1911 г. Положение об авторском праве 20 марта 1911 г., ПСЗ. Собр. III. Т. 31. 1911. № 34935.

Kiosov D.D. LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF PUBLIC CATERING INSTITUTIONS OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE SECOND HALF OF THE XIX – THE BEGINNING OF THE XX CENTURIES

The article provides an in-depth analysis of the legal basis on which the catering system operated in the Russian Empire during the second half of the 19th and early 20th centuries. The study of this period, characterized by significant social, economic and cultural changes, allows us to immerse ourselves in the complex world of catering, which was not only a place of food consumption, but also a significant social institution.

The study is based on the analysis of the complete collection of laws of the Russian Empire, which reveals the diversity of legal regulation and its influence on the development of the institution of public catering. The article highlights how, within the framework of the development of urban culture and everyday life, catering establishments have become an integral part of the sphere of leisure, closely intertwined with entertainment culture, theater, circus, amusement gardens and cinema.

The author emphasized that these institutions not only satisfied basic nutritional needs, but also played a role in shaping social interactions and cultural practices, influencing the social structure and cultural habits of the population. Special attention is paid to the relationship between legal regulation and the socio-cultural context of the era, which is manifested in the formation of various economic models of public catering, social practices and cultural aspects of this sphere.

The analysis demonstrates how the legal environment stimulates the development of new approaches to public catering that meet the requirements of the times and the needs of society. The authors argue that this influence exceeds the economic framework, affecting the formation of the cultural landscape and social interactions. This approach to research allows to expand the understanding of the processes of the evolution of public catering and its impact on society.

Key words: *tavern, legal regulation, catering, restaurant business, everyday life, leisure.*